

Wyrok z dnia 8 października 2008 r.

I UK 81/08

Prowadzenie pozarolniczej działalności gospodarczej w okresie od 1 stycznia do 30 grudnia 1999 r. w czasie korzystania z urlopu górniczego rodziło obowiązek opłacania składek z tytułu tej działalności.

Przewodniczący SSN Herbert Szurgacz (sprawozdawca), Sędziowie SN:
Roman Kuczyński, Jolanta Strusińska-Żukowska.

Sąd Najwyższy, po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w dniu 8 października 2008 r. sprawy z odwołania Czesława F. przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych-Oddziałowi w C. o objęcie ubezpieczeniem społecznym, na skutek skargi kasacyjnej ubezpieczonego od wyroku Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 11 grudnia 2007 r. [...]

o d d a l i ł skargę kasacyjną.

U z a s a d n i e n i e

Decyzją z dnia 15 kwietnia 2005 r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych-Oddział w C. stwierdził, że Czesław F. podlegał obowiązkowemu ubezpieczeniu z tytułu prowadzenia pozarolniczej działalności gospodarczej w okresie od 1 stycznia 1999 r. do 14 września 1999 r. W uzasadnieniu decyzji ZUS poinformował Czesława F. o obowiązku płatnika składek przekazania stosownych dokumentów do ZUS oraz obowiązku opłacenia składek wraz z odsetkami za zwłokę. Kwotę należnych składek ZUS określił w zawiadomieniu z dnia 15 kwietnia 2005 r. Postanowieniem z dnia 20 kwietnia 2005 r. ZUS sprostował oczywistą pomyłkę pisarską w ten sposób, że uchylił dotychczasowe uzasadnienie i wydał nowe.

Czesław F. nie zgodził się z powyższą decyzją wraz z późniejszym postanowieniem i wniósł od niej odwołanie domagając się jej uchylenia, gdyż jego zdaniem, zmiana uzasadnienia nie mieści się w pojęciu korekty pomyłki pisarskiej, a ponadto należność dochodzona przez ZUS uległa przedawnieniu.

W odpowiedzi na odwołanie ZUS podtrzymał swoje dotychczasowe stanowisko i wniósł o oddalenie odwołania.

Sąd Okręgowy-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Krakowie wyrokiem z dnia 20 września 2006 r. zmienił zaskarżoną decyzję w ten sposób, że stwierdził, iż Czesław F. w okresie od 1 stycznia 1999 r. do 14 września 1999 r. nie podlegał obowiązkowemu ubezpieczeniu społecznemu: emerytalnemu, rentowemu i wypadkowemu z tytułu prowadzonej pozarolniczej działalności gospodarczej.

Sąd Okręgowy ustalił, że w okresie od 9 września 1996 r. do 15 września 1999 r. odwołujący się prowadził działalność gospodarczą - handel okrężny artykułami spożywczymi pochodzenia krajowego i zagranicznego. Od dnia 20 maja 1976 r. do dnia 3 lutego 2002 r. odwołujący się zatrudniony był w Kopalni Węgla Kamiennego „B.” w B. w pełnym wymiarze czasu pracy, z tym, że od dnia 29 grudnia 1998 r. do dnia 3 lutego 2002 r. odwołującemu się został przyznany - na podstawie ustawy z dnia 26 listopada 1998 r. o dostosowaniu górnictwa węgla kamiennego do funkcjonowania w warunkach gospodarki rynkowej oraz szczególnych uprawnieniach i zadaniach gmin górniczych - urlop górniczy i pobierał z tego tytułu świadczenie socjalne.

W oparciu o tak ustalony stan faktyczny Sąd Okręgowy przyjął, że odwołanie jest uzasadnione. Sąd Okręgowy wskazał, że zgodnie z przepisami art. 6, 8, 9 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych w związku z art. 20, 21, 22 ustawy z dnia 26 listopada 1998 r. o dostosowaniu górnictwa węgla kamiennego do funkcjonowania w warunkach gospodarki rynkowej oraz szczególnych uprawnieniach i zadaniach gmin górniczych odwołujący się w czasie urlopu górniczego nie przestawał być pracownikiem, wyrażającym zgodę na rozwiązanie w przyszłości (w konkretnej dacie) umowy o pracę, zwolnionym z woli ustawodawcy od świadczenia pracy i otrzymującym zamiast wynagrodzenia świadczenie socjalne. Zdaniem Sądu Okręgowego, nie budzi wątpliwości, iż w spornym okresie odwołujący się nie był zobowiązany do zapłaty składek na obowiązkowe ubezpieczenie społeczne zarówno z tytułu urlopu górniczego i pobieranego w czasie jego trwania świadczenia socjalnego, jak i z tytułu prowadzonej pozarolniczej działalności gospodarczej. Istniejący w dalszym ciągu stosunek pracy z mocy przepisów ustawy z dnia 26 listopada 1998 r. o dostosowaniu górnictwa węgla kamiennego do funkcjonowania w warunkach gospodarki rynkowej oraz szczególnych uprawnieniach i zadaniach gmin górniczych w związku z treścią art. 9 ust. 1 ustawy o systemie ubez-

pieczeń społecznych przed nowelizacją i po nowelizacji, przy jednoczesnym uwzględnieniu przepisów Kodeksu pracy, oznacza względem odwołującego się istnienie obowiązkowego ubezpieczenia społecznego tylko z tytułu stosunku pracy, ponieważ odwołujący się w dalszym ciągu był pracownikiem, tyle że przebywającym na urlopie górniczym. Wobec spełnienia przez niego warunków do objęcia ubezpieczeniem z innego tytułu w związku z prowadzoną działalnością gospodarczą może on być objęty tym innym ubezpieczeniem społecznym tylko dobrowolnie na swój wniosek, a takiego wniosku nie złożył. Powyższe okoliczności, zdaniem Sądu Okręgowego, zadecydowały o uwzględnieniu odwołania i stwierdzeniu, że Czesław F. nie podlega ubezpieczeniu społecznemu z tytułu prowadzonej pozarolniczej działalności gospodarczej w okresie od 1 stycznia 1999 r. do 14 września 1999 r.

Od powyższego wyroku apelację złożył organ rentowy zaskarżając go w całości. Wyrokowi zarzucił naruszenie prawa materialnego przez błędną wykładnię art. 6 ust. 1 pkt 5 i pkt 20 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych, w brzmieniu obowiązującym w okresie od 1 stycznia 1999 r. do 29 grudnia 1999 r. w związku z uchYLENIEM art. 2 ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 18 grudnia 1976 r. o ubezpieczeniu społecznym osób prowadzących działalność gospodarczą i ich rodzin. Wskazując na tak sformułowany zarzut organ rentowy domagał się zmiany zaskarżonego wyroku i oddalenia odwołania. W uzasadnieniu apelacji organ rentowy podniósł, że orzeczenie Sądu Okręgowego jest nieprawidłowe ponieważ w 1999 r. przepisy ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych przewidywały dwa odrębne tytuły podlegania ubezpieczeniu społecznemu: działalność pozarolniczą oraz pobieranie świadczeń socjalnych wypłacanych w okresie urlopu i pobierania wynagrodzenia przysługującego w okresie korzystania z urlopu górniczego. Jednocześnie ówczesnie obowiązująca ustawa nie przewidywała zbiegu tytułów do podlegania ubezpieczeniu, a w szczególności nie dawała możliwości wyboru tytułu przez ubezpieczonego. Takie rozwiązanie zostało wprowadzone dopiero w wyniku nowelizacji ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych, zgodnie z którą osoby pozostające na urloпах górniczych i spełniające jednocześnie warunki do podlegania ubezpieczeniom społecznym z tytułów wymienionych w art. 6 ust. 1 pkt 2, 4 - 6, i 10 obejmowane są ubezpieczeniem dobrowolnie na swój wniosek.

Sąd Apelacyjny-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Krakowie wyrokiem z dnia 11 grudnia 2007 r. uznał apelację za uzasadnioną. Uzasadniając swoje stanowisko Sąd wskazał, że w związku z brzmieniem przepisu art. 6 ust. 1 pkt 20

ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych, obowiązującym w okresie objętym zaskarżonym wyrokiem, odwołujący się, pobierając świadczenie socjalne z tytułu udzielonego mu urlopu górniczego, podlegał ubezpieczeniu społecznemu, a koszt składki z tego tytułu ponosił za niego budżet państwa, co wynika wprost z przepisu art. 6 ust. 12 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych. Z kolei w przepisie art. 9 ust. 1 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych została unormowana kwestia zbiegu obowiązku ubezpieczenia. Opisany w tym przepisie zbieg dotyczył tylko ubezpieczenia emerytalnego i rentowego i zachodził wówczas, gdy jedna osoba wykonywała kilka rodzajów działalności, z którymi wiąże się obowiązek ubezpieczenia społecznego. Przepis art. 9 ust. 1 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych podlegał istotnym zmianom, wiążącym się właśnie z problematyką zbiegu tytułów do podlegania ubezpieczeniom społecznym, a jego brzmienie w poszczególnych okresach czasu ma zasadnicze znaczenie dla rozstrzygnięcia przedmiotowej sprawy.

W okresie przypadającym przed dniem 30 grudnia 1999 r. przepis ten stanowił, że osoby, o których mowa w art. 6 ust. 1 pkt 1, 3, 10 i 12 - 18a ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych, spełniające jednocześnie warunki do objęcia obowiązkowo ubezpieczeniami emerytalnym i rentowymi z innych tytułów, są obejmowane ubezpieczeniami tylko z tytułu stosunku pracy, członkostwa w spółdzielni lub służby. Mogą one dobrowolnie, na swój wniosek, być objęte ubezpieczeniami emerytalnym i rentowymi również z innych tytułów. Tak więc przed dniem 30 grudnia 1999 r. z przepisu tego wynikało, iż obowiązkowo ubezpieczeniu społecznemu wyłącznie z jednego tytułu podlegały osoby wymienione w art. 6 ust. 1 pkt 1, 3, 10 i 12 - 18, a zatem nie dotyczyło to osób, do których odnosił się pkt 5 (prowadzących pozarolniczą działalność) i pkt 20 (pobierających świadczenie socjalne), czyli również odwołującego się. Dopiero ustawą z dnia 23 grudnia 1999 r. o zmianie ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych oraz niektórych innych ustaw została wprowadzona w życie - z dniem 30 grudnia 1999 r. - nowelizacja art. 9 ust. 1 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych. W wyniku tej nowelizacji, do kręgu osób, które mają zostać objęte ubezpieczeniem społecznym wyłącznie z jednego tytułu, dodano osoby wymienione w art. 6 ust. 1 pkt 20 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych. W tej sytuacji należy stwierdzić, że odwołujący się w okresie objętym zaskarżoną decyzją podlegał obowiązkowo ubezpieczeniu społecznemu zarówno z tytułu prowadzenia działalności gospodarczej, jak i pobierania świadczenia socjalnego w okresie urlopu

górniczego. Mając powyższe na uwadze Sąd Apelacyjny zmienił zaskarżony wyrok i oddalił odwołanie.

Wyrok ten został zaskarżony przez odwołującego się skargą kasacyjną w całości. Jako podstawę skargi skarżący wskazał naruszenie prawa materialnego - art. 24 ust. 4 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych w brzmieniu obowiązującym od 1 stycznia 2003 r., poprzez jego niewłaściwe zastosowanie i art. 6 ust. 1 pkt 20 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych w brzmieniu przed 30 grudnia 1999 r., a także naruszenie przepisu postępowania. Jako okoliczność uzasadniająca przyjęcie skargi do rozpoznania wskazano, że jest ona oczywiście uzasadniona oraz że w sprawie występuje istotne zagadnienie prawne dotyczące wątpliwości odnośnie do stosowania nowych lub dotychczasowych przepisów w zakresie przedawnienia, a także potrzebę wykładni przepisów prawa budzących poważne wątpliwości. W związku z tym skarżący wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i orzeczenie o zmianie decyzji w ten sposób, aby stwierdziła, iż odwołujący się nie podlega ubezpieczeniu społecznemu z tytułu prowadzonej pozarolniczej działalności gospodarczej w okresie od 1 stycznia 1999 r. do 14 września 1999 r., ewentualnie o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi drugiej instancji.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Sprawa dotyczy objęcia obowiązkowym ubezpieczeniem społecznym z tytułu prowadzenia działalności gospodarczej w okresie od 1 stycznia 1999 r. do 14 września 1999 r. Spór dotyczący objęcia ubezpieczeniem podlega rozstrzygnięciu w oparciu o stan prawny obowiązujący w tym czasie. Niesporne jest, że w okresie od 1 stycznia 1999 r. do 14 września 1999 r. wnioskodawca: 1) prowadził działalność gospodarczą; 2) przebywał na urlopie górniczym i pobierał z tego tytułu świadczenie socjalne, zgodnie z ustawą z dnia 26 listopada 1998 r. o dostosowaniu górnictwa węgla kamiennego do funkcjonowania w warunkach gospodarki rynkowej oraz szczególnych uprawnieniach i zadaniach gmin górniczych.

Zgodnie z art. 6 ust. 1 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (w brzmieniu obowiązującym w okresie od 1 stycznia 1999 r. do 14 września 1999 r.), ubezpieczeniom emerytalnemu i rentowym podlegały obowiązkowo między innymi osoby prowadzące pozarolniczą działalność wraz z osobami z

nimi współpracującymi (pkt 5) oraz osoby pobierające świadczenia socjalne wypłacane w okresie urlopu i osoby pobierające zasiłek socjalny wypłacany na czas przekwalifikowania zawodowego i poszukiwania nowego zatrudnienia, wynikające z odrębnych przepisów lub układów zbiorowych pracy (pkt 20). Wynika stąd, że odwołujący się podlegał obowiązkowi ubezpieczeniowemu zarówno z tytułu 1 jak i 2.

Argumentacja odwołującego się, że - po pierwsze - jako górnik korzystający z urlopu górniczego miał status pracownika, w związku z czym objęty był ubezpieczeniem na podstawie art. 6 ust. 1 pkt 1 ustawy systemowej, nie ma charakteru przesądzającego ponieważ status osoby korzystającej z urlopu górniczego różni się istotnie od statusu górnika niekorzystającego z urlopu. Status pracowniczy mają bowiem również np. osoby przebywające na urloпах wychowawczych lub pobierające zasiłek macierzyński (pkt 19), które mimo to zostały objęte obowiązkiem ubezpieczeniowym.

Po drugie, nietrafnie skarżący dowodzi, że przepis art. 6 ust. 1 pkt 20 ustawy systemowej dotyczy innego kręgu osób i nie obejmuje górnika na urlopie górniczym. Istotnie, przepis ten nie posługuje się określeniem „urlop górniczy”, niemniej jednak wyliczenie osób, do których przepis ten się odnosi z powołaniem pobieranych świadczeń jednoznacznie wskazuje na osoby, do których ma zastosowanie art. 20 ustawy o dostosowaniu górnictwa węgla kamiennego do funkcjonowania w warunkach gospodarki rynkowej oraz szczególnych uprawnieniach i zadaniach gmin górniczych. Wymienione świadczenia w postaci „świadczenia socjalnego wypłacanego w okresie urlopu” oraz zasiłku socjalnego wypłacanego na czas przekwalifikowania zawodowego i poszukiwania nowego zatrudnienia, nie są znane innym systemom świadczeniowym. Zgodnie z art. 22 ustawy o dostosowaniu górnictwa węgla kamiennego do funkcjonowania w warunkach gospodarki rynkowej oraz szczególnych uprawnieniach i zadaniach gmin górniczych w okresie korzystania z urlopu górniczego, przyznanego pracownikowi przed dniem 1 stycznia 2003 r., pracownik ten otrzymuje świadczenie socjalne w wysokości 75% miesięcznego ekwiwalentu pieniężnego obliczanego jak wynagrodzenie za urlop wypoczynkowy, natomiast na podstawie art. 23 tej ustawy zasiłek socjalny, o którym mowa w art. 20 ust. 1 pkt 2 lit. a, wypłacany na czas przekwalifikowania zawodowego i poszukiwania nowego zatrudnienia poza górnictwem, przysługuje pracownikowi zatrudnionemu pod ziemią nieuprawnionemu do urlopu górniczego, z którym z przyczyn dotyczących zakładu pracy rozwiązano stosunek pracy, a od dnia 1 stycznia 1999 r. również pracownikowi zatrudnionemu w zakładzie

przeróbki mechanicznej węgla, z którym rozwiązano stosunek pracy w tym samym trybie.

Przepis art. 9 ustawy systemowej dotyczy zbiegu objęcia ubezpieczeniem emerytalnym i rentowymi z różnych tytułów. Generalnie w takich przypadkach przepis ten stoi na gruncie jednego tytułu obowiązkowego ubezpieczenia. Dopuszcza on objęcie ubezpieczeniem z innych tytułów, ale dobrowolnie, na wniosek. Przepis ten był wielokrotnie nowelizowany. W wersji pierwotnej, obowiązującej do 15 września 1999 r., a więc mającej zastosowanie do spornego okresu, art. 9 przewidywał jeden tytuł ubezpieczenia jedynie w odniesieniu do wymienionych wyczerpująco przypadków zbiegu tytułu objęcia obowiązkowym ubezpieczeniem. Według tego przepisu pracownicy spełniający jednocześnie warunki do objęcia obowiązkowo ubezpieczeniami emerytalnym i rentowymi z innych tytułów, są obejmowani ubezpieczeniami tylko z tytułu stosunku pracy (ust. 1), osoba spełniająca warunki do objęcia obowiązkowo ubezpieczeniami emerytalnym i rentowymi z kilku tytułów, o których mowa w art. 6 ust. 1 pkt 2, 4-6 i 10, jest objęta obowiązkowo ubezpieczeniami z tego tytułu, który powstał najwcześniej (ust. 2), a osoba prowadząca kilka rodzajów działalności pozarolniczej jest objęta obowiązkowo ubezpieczeniami emerytalnym i rentowymi z jednego wybranego przez siebie rodzaju działalności (ust. 3). Żadna ze wskazanych w art. 9 sytuacji szczególnych nie dotyczy zatem zbiegu ubezpieczenia obowiązkowego w związku z korzystaniem z urlopu górniczego oraz z tytułu prowadzenia pozarolniczej działalności gospodarczej.

Dopiero kolejna nowelizacja art. 9, dokonana ustawą z dnia 23 grudnia 1999 r. o zmianie ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 110, poz. 1256), objęła zasadą jednego tytułu ubezpieczenia osoby pobierające świadczenie z tytułu urlopu górniczego, które jednocześnie spełniają warunki do objęcia ubezpieczeniem z tytułu prowadzenia pozarolniczej działalności gospodarczej. Warto zwrócić uwagę, że przepisy przejściowe przewidziały w odniesieniu do jednej sytuacji wsteczne działanie ustawy od dnia 1 stycznia 1999 r. (art. 1 pkt 3, lit. b - odnoszący się do funkcjonariuszy niepozostających w stosunku służby w dniu wejścia w życie ustawy systemowej). Nie dotyczy to jednak osób będących na urlopie górniczym. Należy zatem uznać, że rozstrzygnięcie Sądu Apelacyjnego w przedmiocie istnienia po stronie odwołującego się obowiązku ubezpieczenia emerytalnego i rentowych w okresie od 1 stycznia 1999 r. do 14 września 1999 r. jest prawidłowe.

Decyzja Zakładu Ubezpieczeń Społecznych z dnia 15 kwietnia 2005 r. dotyczy wyłącznie objęcia obowiązkiem ubezpieczenia emerytalnego i rentowych w okresie od 1 stycznia 1999 r. do 14 września 1999 r. Jej przedmiotem nie jest natomiast orzeczenie obowiązku uiszczenia zaległych składek. ZUS w uzasadnieniu decyzji o objęciu ubezpieczeniami społecznymi wskazał jedynie na wynikające z tego faktu obowiązki płatnika, polegające na złożeniu stosownych dokumentów i opłaceniu składek, nie sposób jednak uznać, że w ten sposób uzasadnienie decyzji zmieniło treść jej sentencji. Uzasadnienie, będąc integralną częścią decyzji, służy wyjaśnieniu rozstrzygnięcia, które zawarte jest w sentencji, w związku z czym z uzasadnienia nie można wywodzić wniosków co do zakresu praw przyznanych stronie lub obowiązków nałożonych na nią (por. P. Przybysz: Kodeks postępowania administracyjnego. Komentarz, Warszawa 2006, s. 242). W konsekwencji zarzuty skargi kasacyjnej dotyczące przedawnienia składek nie mogą zostać rozważone.

Z tych powodów Sąd Najwyższy, na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c. orzekł jak w sentencji.

=====